

בסיעתא דשמיא

שיעורים בכומדות וחסידות

שנאמרו בבית המדרש "בית אהרן"
רחוב הרב ברים 5 ביתר עילית

הרב שמעון שפיצר שליט"א

החמין (טשולנט) מיכלא דמהימנתא

ניתן לשמוע בקו ישיר 0732951337

www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון**

03-6171111

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

מדור שבת קודש – צפרא דשבתא

החמין (טשולנט) מיכלא דמהימנתא

המאן לאכול חשוד באפיקורסות

אכילת החמין בשבת קודש, היא יסוד בהלכה ויסוד במנהגי שבת קודש. ונבאר: כדי לאכול תבשיל חם בשבת, צריך בהכרח לאחת מהשתיים, או לשהייה או להטמנה, ובאלו תתעורנה שאלות בהלכה, ודפים ארוכים יש על כך במסכת שבת, לברר אליבא דהלכתא באיזה אופן הדבר מותר ובאיזה אופן הוא אסור.

ועל זה כתב רבינו זרחיה הלוי ז"ל בספר המאור חרוז בחרוזים (גראמין): תקנת רבותינו היא לענג את השבת בחמין, וכל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מת יתעסקו בו עממין, ולהזמין לבשל להטמין, ולענג את השבת ולהשמין, הוא המאמין, וזוכה לקץ הימין, ויש מן החכמים אומרים על השמאל שהוא ימין, אנו קורין עליהם מי יתן החרש תחרישון ותהי לכם לחכמה.

הוי אומר: ההיתרים שהתירו חכמים איך להטמין את התבשיל מבעוד יום כדי שיישאר חם עד לבקרו של שבת, אינם היתרים בלבד, אלא חובה לסמוך עליהם ולהטמין את התבשיל באמצעותם כדי לענג את השבת בתבשיל חם. ועד כדי כך יצא כנגד המכחיש דבר זה ונמנע מלאכול חמין, עד שהתבטא עליו לאמור, שצריך בדיקה אחריו אם הוא מין, וכאשר ימות לא תוכל החברא קדישא להתעסק בקבורתו, אלא יצטרכו לשכור גויים שיתעסקו בקבורתו.

וכן פסק הרמ"א (סו"ס רנ"ז) על-פי הר"ן והכל-בו: ומצוה להטמין לשבת, כדי שיאכל חמין בשבת, כי זהו מכבוד ועונג שבת. וכל מי שאינו מאמין בדברי החכמים ואוסר אכילת חמין בשבת, חיישינן שמא אפיקורס הוא.

דין מי שהחמין מזיקים לו

אכן שינוי לשון יש בין לשונו של בעל המאור ללשונו של הרמ"א, בעל המאור כתב: "כל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין", והרמ"א כתב: "כל מי שאינו מאמין בדברי החכמים ואוסר אכילת חמין בשבת, חיישינן שמא אפיקורס הוא".

ובספר "תורת חיים" להגאון רבי יעקב שלום סופר זצ"ל, בן ה"מחנה חיים" זצ"ל, כתב שיהיה בזה נפק"מ למי שהחמין מזיקים לו אם מותר לו

להסתפק באכילת צונן, לפי לשון בעל המאור, יצטרך להתאמץ באכילת מעט חמין כדי שלא יצטרכו לבדוק אחריו, ובלשונו: "אע"פ שהם מזיקים לו חיישינן כיון שתיקנו בן חז"ל, ולא יפחד שיזיקו לו כי שומר מצוה לא יידע דבר רע, וחמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה". ולפי לשון הרמ"א יוכל שפיר להסתפק באכילת צונן, כיון שאינו נמנע מאכילת חמין בסברו שהן אסורין, אלא מחמת חלישות גופו. וכמו שהביא שם ה"מגן אברהם" בשם "מטה משה": "אבל מי שמזיק לו החמין, מותר לאכול צונן".

עוד זאת מבואר בספרים שאת החמין יש לאכול בבוקר דווקא, ושמתעם זה הוא נקרא "טשולינט" נוטריקון "שלן", וזאת כדי שיהיה ניכר לכל שהטמינו אותו כדעת חכמי התורה, וגם כדי לכבד את סעודת היום דוקא בחמין ולקיים בכך את מה שאמרו חז"ל: כבוד יום עדיף מכבוד לילה.

סמלו של הדוגל בשיטת חכמי התורה

וכדי להבין ביתר ביאור מדוע יצא קצפם של הראשונים כמלאכים כנגד הנמנעים מאכילת חמין בשבת, יש להעתיק לשונו של רבינו יהודה אלברצלוני ז"ל בספר העתים (סי' טז): הטמנת חמין תקנה גדולה היא דתקינו רבנן משום עונג שבת, שהרי כל ימות החול אוכל אדם תבשיל מכל פנים וחם (ואיך יתכן אפוא שבשבת לא יאכל כמו כן תבשיל חם?), ובשבת תקנו חכמים לטמנו מבערב כדי שישתמר המאכל בחמימותו ויהיה חם בשבת, ואיכא בהא מילתא עונג שבת. ורוב מן החיצונים תלמידי בייתוס, יהיה אהליהם לנתוץ וירקבו עצמותם, אשר הטעו את כל הטועים והזונים אחריהם להטעותם שהחמין אסור בשבת, ותיפח עצמותיהם, שהרי המאכל עצמו שיניח אדם מבערב על גבי גחלים, לא אסרוה רבותינו אלא מטעם שמא יחתה בגחלים, אבל איסור אין בו מן התורה, והילכך כל שאינו אוכל חמין בשבת, בר נידוי הוא ודרך מינות יש בו, וצריך להפרישו מקהל ישראל. אבל מכל מקום יש לנו לדקדק אחריו אי משום חולי הוא או משום פנים אחרים, כגון שאינו תאב לאכול מאותו מאכל ואינו מניחו משום צד מינות, אז אין לנו להוכיחו בכך. אבל מכל מקום יש לנו לזרוז ולהודיעו להתרחק מאותו דרך, ולהכריח עצמו כדי שיענג את השבת כדרך שתקנו חכמים בהטמנת חמין.

מבואר מדבריו (וכן פירש בעתים לבינה), שהבייתוסים ביקשו למשוך אליהם אנשים מישראל בדבר זה על-ידי הפצרות ופיתויים, והחכמים יצאו כנגדם במלחמת חרמה כדי לגמד את השפעתם על היראים. ונמצא, שאם

כי בתחילה היה ענין אכילת החמין משום עונג שבת בלבד, עם היווצרות המחלוקת בין החכמים והבייתוסים, הפך ענין אכילת החמין לסמל (סימבול) של היהודי החרד לדבר ה' והדוגל בשיטת חז"ל, ומאז כל הנמנע מלאכול את החמין חושדים בו שמא מין הוא.

חכמי התורה יצאו בחרב ובחנית כנגד החומרות

כדאי לציין לזה מה שכתב בספר "פני יהושע" (ריש יומא) על המשנה במסכת פרה (פ"ג מ"ז): "מטמאין היו את הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו, להוציא מלבן של צדוקין, שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית", ואלו דבריו: לכאורה יש להבין מדוע נכנסו אתם למלחמה? הלא יותר טוב היה להם להתעלם מהם עד שהיו מתפוגגים מאליהם ומתבטלים מן העולם! אך התשובה היא, שאם היו באים הצדוקים להקל על דברי חכמים, באמת היו החכמים שותקים כדי להתעלם מהם, אבל כיון שבאו להמציא חומרות חדשות, חששו חכמים עד מאוד שאחרים ילמדו מהם וייתפסו ברשתם, ולכן יצאו כנגדם במלחמת חרמה.

ידעו חכמינו שבני ישראל תשוקתם גדולה לקיים מצוות התורה למהדרין מן המהדרין, ואשר לכן כאשר יתעורר הספק על דבר מה, וכגון לענייננו על היתר שריפת הפרה בכהן טבול יום או על היתר הטמנת חמין מבעוד יום, מיד יקפצו רבים ויאמרו: אם ספק יש בדבר, מה לנו להכניס את ראשנו בספק? הבה ונפרוש ונצא ידי כל הדעות והשיטות. אמרו החכמים: אם נשתוק לעת כזאת, כאשר הצדוקים באים להחדיר בקרב בית ישראל חומרות חדשות מבית היוצר שלהם, יוכל לצאת מזה ח"ו הרס לתורת ה', לכן הרימו קולם בזעקה ולחמו בהם בכל כוחם.

סגולה לחיזוק האמונה

ובספר "דרכי חיים ושלום" לבעל "מנחת אלעזר" הביא משם זקנו בעל "שם משלמה", שמזה שאנו רואים שהנמנע מלאכול חמין בשבת יש בו חשש אפיקורסות, מזה נוכל ללמוד, שמי שאינו נמנע אלא אוכל חמין בשבת, חיזק בכך את אמונתו, ומידה טובה מרובה.

אוכל לו האדם חמין בשבת קודש, כסבור הוא שהוא אוכל אותן מפני שאביו אכל אותן או מפני שכך היא דרכה של שבת קודש לבוא עם חמין, ואין אתו יודע מאומה מה מתחולל אז עם נשמתו. אך מעתה יידע, שבאכילת החמין חיזק את אמונתו, אמונת החכמים הצדיקים.

שבות כאילו כל מלאכתך עשויה

ובספר "אור הישר והטוב", ליקוטים מהרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע, הביא רעיון נחמד מדוע אכילת החמין מחזקת גם את האמונה בה, ואלו דבריו: מדרך בני אדם לתלות הכל במעשיהם הטובים, ואפילו האנשים החרדים לדבר ה' שאינם עושים רעש מהצלחותיהם, נופלים בכך כפעם בפעם, בהרגישם שהדבר הנאה והמתקבל שייצא מתחת ידיהם, הוא תוצאת השתדלותם הרבה בדבר. ולכן אמרו חכמים שיקיים האיש היהודי בעצמו "שבות כאילו כל מלאכתך עשויה" לא רק בענייני הפרנסה, אלא גם בענייני אכילתו. ועל כן אמרו לו שיטמין תבשיל בשר מבעוד יום, באופן שלא יוכל לדעת מראש מה תהיה תוצאתו לאחר שיעבור עליו הלילה, ורק למחר בסעודת היום, יפתח את הקדרה ויראה איך יצא דבר מאת ה'.

וסיים הרה"ק מליסקא זי"ע: "לפיכך אכילת החמין סגולה לאמונה, ומי שאינו מאמין בזה, צריך בדיקה שמא מין הוא".

הבין הרה"ק מליסקא שזהו הפירוש במה שכתב בעל המאור על הנמנע מלאכול חמין בשבת, שהוא חשוד במינות, כי אדם זה מגלה דעתו שאינו יכול להשהות את תבשילו למשך ארבע עשרה שעות, ולאחר מכן לבוא לראות מה בישל בשבילו השי"ת. הוא מוכרח לעמוד על המשמר ולשלוט על שלבי הבישול מהחל ועד כלה, ואם כן חשוד הוא במינות.

רצון חכמים היה, שמאז ששופתים את הקדירה על הפלטה, נסיח דעת ממנה, ונלך להתעסק בשירות ותשבחות מבלי לפתוח בכל עת את הקדרה לראות מה מצב החמין המתבשלים בה, וכשנבוא בסעודת היום, נפתח ונגלה תבשיל נפלא עם תבלין ושמנו שבת.

זיאמינו בה' ובמשה עבדו

בליקוטי מהרי"ח כתב על התבטאותו של בעל המאור כלפי הנמנעים מלאכול חמין בשבת, שבמותם יתעסקו בהם עממין, שדבר זה מן התימה שכל-כך יפריז במידתו כלפיהם. אין זה, כתב בליקוטי מהרי"ח, אלא שיש בענין אכילת החמין עוד טעמים כמוסים על-פי סוד, טעמים שאותם בעל המאור לא גילה לנו.

אכן לאחר שראינו את דברי העדיקים ולמדנו כי אכילת החמין יש בה כדי לחזק, הן את האמונה בה' והן את האמונה בחכמים, בבחינת "זיאמינו בה' ובמשה עבדו", די לנו בכך להבין, גם בטרם נדע את הסודות הכמוסים, על מה יצא קצפו של בעל המאור כנגד הנמנעים מאכילת חמין, שהרי האמונה יסוד הדת היא.

והלא כל ענין שמירת השבת ואכילת הסעודות בשבת, הוא להשריש בלבנו שבששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש, ובכך לחזק אצלנו האמונה בה'. ואם כן עלינו להוסיף ולהגביר את האמונה על-ידי קיום רצון ה' שאמר "שבות כאילו כל מלאכתך עשויה". וכמו שהרחבנו בזה בשיעור האחרון על אמונה ובטחון, שזו תכלית השביתה בשבת, להניח הכל מאחורינו ולהשען על אבינו שבשמים שיספק לנו כל צרכינו, ומזה נלמד לנהוג כן גם בימות החול עד שגם בהם נעשה רק את המוטל עלינו ונשען על ה' שיביא כל צרכינו עד לפתח בתינו.

וזה מה שאמר לנו הרה"ק מליסקא זי"ע, שכאשר נאכל חמין בשבת באופן שלא נדע מתחילת הטמנתו כיצד ייראה בשעת הסעודה, נחדיר בכך בלבנו את התחושה "כאילו כל מלאכתנו עשויה", ונקיים בזה את תכלית השבת. ובוודאי גם חיזוק האמונה בחכמים, כדברי הגאון ממונקאטש זי"ע, תועיל לנו לענין זה, שהרי ידוע שהאמונה בחכמים מביאה לאמונה בה, כי על-ידי האמונה בחכמים הוא מרגיל את עצמו להכנע ולוותר על ה"אני" (אגו) שלו.

חובת חינוך באכילת חמין

כשנשאל הגה"ק מסאטמאר זי"ע אם צריך לחלק חמין לילדים הקטנים, השיב: היות שאכילת החמין בשבת היא אחת מהיסודות באמונה, יש בה משום מצות חינוך וחובה אפוא לחלק חמין גם לילדים הקטנים.

והנה מדברי הצדיקים נראה בעליל שאכילת החמין יש בה כוח סגולי להשריש האמונה בלב, ואשר לכן גם מי שיאכל מבלי להבין טעם הדבר, תשפיע עליו האכילה לחזק את האמונה בלבנו. הן ודאי מי שיבוא להסביר פנים לבניו ויבאר להם טעם אכילת החמין מפני שאנו נוהגים בזה כנגד שיטת המינים מחמת אמונתנו בה' ובחכמיו, ברוך ייאמר לו, שהרי אז יתעוררו חושיהם על-ידי אכילת החמין תוך כדי דיבורי האמונה ותשתרש אפוא האמונה בלבם ביתר שאת.

בעל כרחו יספר שבחו

בספר "שיח צדיקים" (אות לד) הביא מהארמו"ר מטאהש זי"ע, שהיה רגיל לספר, שפעם נשאל הרה"ק הבני יששכר זי"ע על-ידי אחד מן החסידים, היות שבנו מומאן לאכול קוגל בשבת, אם צריך הוא לכפות עליו האכילה, והשיב לו בקדושתו, שיכפה עליו האכילה, כי אלמלא כן יבוא ח"ו לידי שמד.

משראה הבני יששכר שהשואל עומד נדהם נוכח תשובתו, פתח וסיפר: כומר אחד התעורר באחד הבקרים והחל לדרוש בפני תלמידיו על דבר אמיתות דת הנצרות, ואז אמר: ואם תשאלו הלא היהודים פקחים וחכמים הם, ואיך יתכן שהם אינם מכירים במסקנתי הפשוטה? התשובה היא, שמנהגייהם השונים אינם מניחים להם להרהר על אמונתם, שהרי בימות החול הם טרודים על המחיה ועל הכלכלה, ואף באותן שעות שאינם עסוקים בהן במלאכת כפיים, הלא הם עסוקים בהן בתפילה כפי שתיקנו להם חכמייהם, ואף בשבת שבה הם שובתים מכל מלאכה, באו חכמייהם ותיקנו להם בתחילה שילכו לבית הכנסת ויאריכו בו בתפילה, ולאחר מכן יבואו לביתם ויאכלו מאכלים שמנים וכבדים כמו קוגל וחמין, ועל ידי זה הם נופלים למיטותיהם וישנים עד זמן מנחה ואין להם זמן להרהר על אמונתם. וכל זה, אמר הכומר, תיקנו להם חכמייהם מפני שרצו שלא יהיה להם זמן להרהר באמונתם, כי ידעו שאילו היו מהרהרים בה, היו באים למסקנתי (עפ"ל דכומר).

אמר הבני יששכר לשואלו: ממה שהכומר ידע שהאמונה תלויה באכילת הקוגל והחמין, יכול אתה להבין עד כמה אמת הוא הדבר.

אומות העולם מדברים ואינם יודעים מה מדברים

והגם שהכומר דיבר דיבורי הבל ורעות רוח, מכל מקום הוציא הבני יששכר מדבריו את נקודת האמת. ויש להטעים זאת על-פי מה שאמר הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע, שבימי הספירה כולם מונים וסופרים חמישים יום, כי כל העולם כולו מכין את עצמו לקראת קבלת התורה, ואפילו אומות העולם סופרים, אלא שהם עצמם אינם שמים לב איך תוך כדי פטפוטיהם הם סופרים את הימים שצריך לספור לקראת קבלת התורה, מפני שהם בעד הקליפה. והוכיח זאת הרה"ק מקוריץ לתלמידיו כאשר דיבר אז עם ערל אחד, ותוך כדי הדיבורים שמעו את הערל מזכיר מספר כ"ד, המספר שאותו מנו אז לימי הספירה.

אף כאן, היות שהקוגל והחמין גלום בהם יסוד לחיזוק האמונה, גם הכומר מרגיש זאת, אלא שבהיותו בעד הקליפה, אינו מבין מה הוא מרגיש ולכן הוא עוטה אותן בדברי בלע וכזב.

החמין שהחזירו בתשובה

הגה"צ רבי שמשון פינקוס זצ"ל סיפר באחת מדרשותיו מה ששמע מהגאון רבי אלעזר שמחה ואסרמאן זצ"ל, מו"צ בלוס אנג'לס: היה היתה

משפחה אחת של בעלי תשובה, שכאשר הכניסו את בניהם לעול תורה ומצוות, הזמינו את כל ידידיהם וקרוביהם – ובתוכם רבים שעדיין היו רחוקים משמירת תורה ומצוות – לשבת עליה לתורה בבית מלון. בהזמנה הדגישו שמי שאינו יכול לבוא לכל השבת מתחילתה ועד סופה, יעשה טובה לעצמו ויישאר בביתו, ובוזו ביקשו למנוע אותם מלנסוע בשבת.

הרב ואסרמאן עצמו היה אף הוא מקורב למשפחה זו, אבל מסיבה כל שהיא לא היה יכול להשתתף עמיהם באותה שבת. דיבר ביום השישי עם בעלת המשפחה, בירכה בברכת מזל טוב והתנצל בפניה על שלא יוכל להשתתף עמיהם בשמחתם. אחר שאל אותה אם הכינה חמין לסעודת היום. השיבה "לאו", ונימקה שאינו מתאים לקרובי משפחתה באשר לא יבינו תבשיל זה מה משמעו ואפשר שיסלדו ממנו. והוסיפה שאין לו לדאוג כי יהיה שם בשר, אלא שיהיה צונן. אמר לה הרב: עם כל זה תראי להכין חמין. האשה שמעה וקיבלה...

ויהי בבקרו של שבת, ראו זוג אחד מקרובי המשפחה נכנס לחדר הסעודות, והנה ראו את האשה פונה לפתע אל בעלה ואומרת: "אינני יכולה להשאר כאן אף לא רגע אחד", ומיד הם שבו על עקבותיהם ונעלמו מבית המלון.

במוצאי שבת התקשרו אליהם לשאול, מה זה ועל מה זה שעזבו את בית המלון בעיצומו של שבת בטרם התחילה הסעודה. סיפרה האשה בקול חנוק: נקרעתי מזרועות הוריי בהיותי בת שש בלבד, שהיתי במחנות המוות, ובתום המלחמה באתי לאמריקה. מחמת הצרות שעברו עלי, פרחו לי כל הזכרונות מראשי. הלכתי למומחים ובעלי מקצוע שיעזרו לי להעלות בזכרוני את מה שארע עמי קודם שנקרעתי מזרועות הוריי, אך ללא הועיל. הכל נמחק ממוחי. והנה, כיון שנכנסתי בשבת בבוקר לחדר הסעודות והרחתי את הריח של חמין, מיד נזכרתי שהוציאו אותי מבית הוריי בשבת בצהריים כשבבית הופץ ריחם של החמין, ויחד עם זכרון זה עלו צפו לי במוחי כל זכרונות ילדותי. לא יכולתי לעמוד ברגשותיי ונאלצתי בעל כרחי לעזוב את בית המלון.

הפטיר הרב ואסרמאן: זוג זה שעברו שבעה מדורי גהינום, חזרו בתשובה בעקבות מעשה זה, בתם נישאה לבחור בן תורה, והוקמו בית לתפארת בית ישראל.

יכולים היינו להביט על הסיפור במבט שטחי בלבד ולתלות הכל בעניינים הפסיכולוגיים של הנפש. אבל לאחר כל המקורות שראינו, שבחמין גלום

כוח לעודר את האמונה העמוקה שבלב, מבינים אנו שזה גם מה שאירע
במעשה זה, כאשר החמין חיזקו בהם את האמונה וקירבו אותם לבית ה'.